

Od E postera do onlajn prakse

Priručnik o etici u onlajn
omladinskom radu

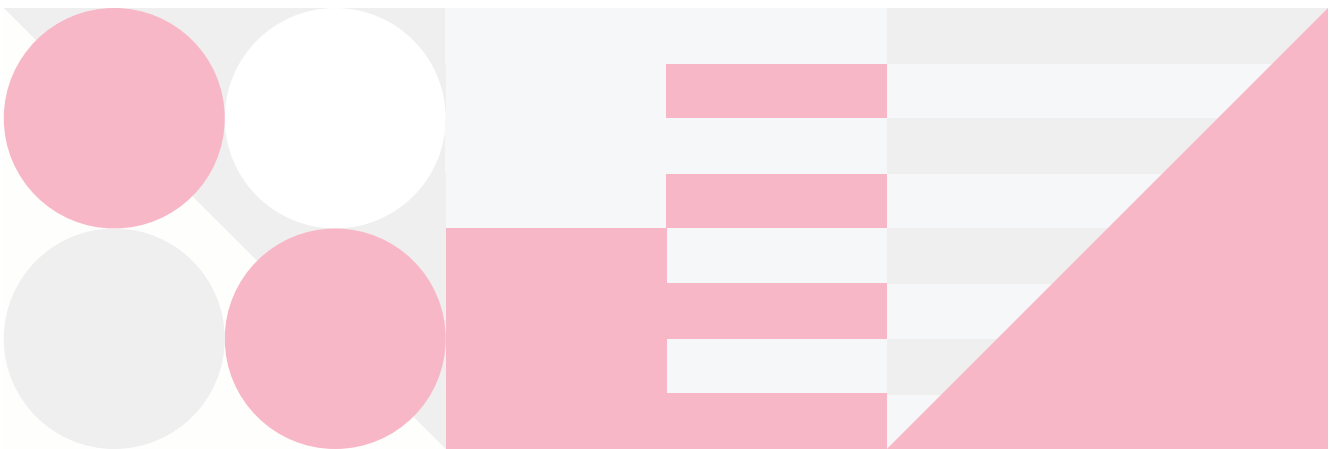
Autori:

Marija Milanović
Stefan Štrbac

Koautori:

Velibor Maksimov
Marija Subašić

April 2022.

Sadržaj

Uvod.....	4
Etički kodeks u omladinskom radu	6
Etički principi.....	6
Profesionali principi	7
Bezbednost i sigurnost mladih u onlajn okruženju	10
Osnovni pojmovi	11
Šta možemo učiniti da se mladi osećaju sigurno u onlajn okruženju ?	11
Saglasnost i zaštita privatnosti	12
Privatnost i anonimnost u onlajn prostoru.....	15
U onlajn kancelariji.....	22
Komunikacija u onlajn radu	23
Primeri situacija i predlog aplikacija:	26
Onlajn individualni rad – prednosti i mane	27
Radno vreme u onlajn prostoru	28
Edukacija i vidljivost	29
Kad učim, bolje podučim	30
Prezentacija organizacija na internetu	33
Digitalna bezbednost	34
Lični profili na društvenim mrežama	36
Prednosti i ograničenja onlajn omladinskog rada	38
O Savetu za etička pitanja	42
Prilozi	43
Prilog 1 – Primer poziva na onlajn aktivnost	43
Prilog 2 – Izjava o informisanoj saglasnosti	44
Rečnik.....	45
Zahvalnica.....	47
Literatura.....	48

Uvod

Pandemija COVID-19 obeležila je 2020. i 2021. godinu. Tokom ovog perioda načini i tehnike sprovođenja omladinskog rada su se u velikoj meri menjale, adaptirale, nastajale i nestajale. Kako se omladinski rad prilagođavao novim izazovima, tako je važno bilo obratiti pažnju i na njegov etički deo i odgovoriti na etičke izazove u onlajn omladinskom radu.

Ovaj priručnik je nastao iz te potrebe – da odgovori na različite izazove iz prakse sa kojima smo se svi u većoj ili manjoj meri u prethodnom periodu susretali.

Priručnik je podeljen u 5 poglavlja.

Prvo poglavlje se odnosi na bezbednost i sigurnost mladih u onlajn okruženju. U ovom delu pronaći ćete odgovore na pitanja: šta je bezbednost a šta sigurnost u kontekstu onlajn omladinskog rada, kako se osigurava sigurnost mladih u onlajn aktivnostima, koji rizici postoje, kako rešiti pitanje saglasnosti maloletnih osoba za učestvovanje na aktivnostima.

Drugo poglavlje je fokusirano na anonimnost i privatnost u onlajn okruženju. Kako obezbediti anonimnost, koji sve rizici postoje, nedozvoljeno snimanje aktivnosti, zaštita podataka i osetljive informacije – na koji način ih prikupljamo, kako ih skladištimo i kako osiguravamo njihovu zaštitu.

Treće poglavlje razmatra rad u onlajn kancelariji. Na koji način komuniciramo sa mladima preko interneta, gde su granice, koliko koristimo emotikone, gifove i druge oblike komunikacije onlajn; kako izgleda individualni omladinski rad u onlajn prostoru, kako odrediti i poštovati radno vreme u onlajn okruženju.

Četvrto poglavlje bavi se edukacijom i vidljivošću. U ovom poglavlju smo sakupili nekoliko onlajn alata koji vam mogu poslužiti za dodatno usavršavanje, osvrnuli smo se na važne aspekte pri predstavljanju organizacija na internetu, kao i na pitanje ličnih profila (praktičara i praktičarki) na društvenim mrežama. Takođe, u ovom poglavlju nalaze se i informacije o dostupnim edukacijama iz digitalne bezbednosti.

Peto poglavlje sadrži kratak osvrt na prednosti i ograničenja onlajn omladinskog rada.

Kroz ceo priručnik osvrćemo se na principe Etičkog kodeksa¹ kroz ilustracije aksolotla. Svaka tematska celina je obeležena oblačićem koji ukazuje na koji princip kodeksa se celina odnosi.

Ovaj priručnik ne daje odgovore na sva etička pitanja i nedoumice koje onlajn omladinski rad nosi sa sobom. On je početna tačka za sve koji počinju da istražuju ili već neko vreme praktikuju onlajn omladinski rad. Napravljen je u želji da nas podstakne na razmišljanje, podseti na sve što već znamo, motiviše da učimo još više i ponudi nove uglove i poglede na dileme za čijim odgovorima tragamo, a sve u cilju boljitka naše prakse i delovanja.

Autorski tim, april 2022.

1 Etički kodeks praktičara i praktičarki omladinskog rada – <http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/Etiki-kodeks-u-omladinskom-radu.pdf>

Etički kodeks u omladinskom radu

Etički kodeks se odnosi pre svega na moralne i profesionalne principe koje omladinski/e radnici/ce treba da poštuju i daje osnov za uniformisane i standardizovane principe u radu sa mladima.

Etički principi

Omladinski/e radnici/ce imaju obavezu da:

Tretiraju mlade ljude sa poštovanjem

- poštovanje svake mlade osobe, izbegavajući bilo kakav oblik diskriminacije na osnovu njihove rase, religije, polne/rodne pripadnosti, seksualne orijentacije, nacionalne pripadnosti, uzrasta, obrazovanja, socioekonomskog statusa i dr.
- jasno objašnjavanje prirode i granice poverljivosti, kao i da se informacije poverene u jednu svrhu, ne smeju koristiti u druge svrhe bez odobrenja mlade osobe – osim ukoliko je vidljiva jasna opasnost za mladu osobu, omladinskog/u radnika/cu ili nekog/u drugog/u pojednica/ku.

Poštuju i promovišu prava mladih da donose svoje izbore i odluke

- informisanje i vođenje diskusija sa mladima o različitim mogućnostima i ishodima određenih odluka i izbora pre donošenja krajnjih odluka
- omogućavanje prilika za učenje, kako bi se razvili kapaciteti i samopouzdanje za aktivno učešće u procesu donošenja odluka
- poštovanje izbora mladih ukazujući im na činjenicu da posledice njihovih izbora ne smeju ugroziti nijedan segment ljudskih prava

Promovišu i obezbeđuju dobrobit i sigurnost mladih

- preuzimanje odgovornosti za procenu rizika i bezbednosti mladih u aktivnostima u kojima učestvuju
- preuzimanje odgovornosti za spostvenu stručnost i kompetencije, kao i za stručnost i kompetencije ostalih zaposlenih i volontera/ki
- obaveštavanje odgovarajućih institucija i preduzimanje odgovarajućih mera ukoliko postoji određeni rizik i opasnost za mlade

- podsticanje mladih da uče putem suočavanja sa izazovima u obrazovnim aktivnostima uz izbegavanje nepotrebnog rizika

Doprinosi promovisanju društvene pravde za mlade i društvo u celini

- promovisanje pravednog ponašanja i reagovanje na diskriminatorne akcije i stavove
- ohrabrivanje mladih da poštuju različitosti posebno u kontekstu multikulturalnog društva
- ukazivanje na nepravedne politike i prakse i raditi na njihovim promenama
- promovisanje učešća mladih u omladinskom radu, javnim strukturama i društvu
- ohrabrivanje mladih na udruživanje, i rad na pitanjima koja su od zajedničkog interesa

Profesionalni principi

Omladinski/e radnici/ce imaju obavezu da:

Uviđaju i razumeju granicu između ličnog i profesionalnog života

- uviđanje i razumevanje granice između razvijanja odnosa sa mladima koji pruža podršku i brigu i nužnosti održavanja profesionalnog odnosa
- nerazvijanje ličnih odnosa sa mladima, naročito intimnih i seksualnih odnosa – u slučaju ostvarenja takvog odnosa, mora se podneti izveštaj nadređenom koji treba da preduzme odgovarajuće akcije
- ne zloupotrebljavati profesionalni angažman u cilju ostvarivanja intimnih i seksualnih odnosa sa mladima, kolegama, saradnicima.
- neučestvovanje u aktivnostima koje su povezane sa poslom iz lične koristi i prihvatanje poklona i usluga od mladih koje bi mogle kompromitovati profesionalni integritet
- paziti da lično ponašanje u javnosti izvan radnog vremena ne naruši poverenje mladih kao i profesionalni integritet

Da budu odgovorni prema mladima, njihovim roditeljima i starateljima, kolegama i širem društvu

- shvatanje da odgovornost prema različitim grupama može dovesti do konflikta interesa i da takvim situacijama treba potražiti savet kako bi se donela odgovarajuća odluka
- otvorenost i iskrenost kada radimo sa mladima, omogućavati im pristup informacijama i podršku pri izboru i donošenju odluka koje se tiču njihovog života i učešća u aktivnostima omladinskog rada
- da su delovanja omladinskog/e radnika/ce u skladu sa zakonom

Razvijaju veštine i kompetencije koje su potrebne za posao

- preuzimanje samo onog posla i odgovornosti za koje omladinski/e radnici/ce imaju potrebna znanja, veštine, sposobnosti kao i potrebnu podršku
- traženje povratne informacije od mladih i od kolega o kvalitetu obavljenog posla, kao i konstantno unapređivanje ličnih veština, znanja i sposobnosti
- prepoznati kada su nova znanja, veštine i sposobnosti potrebne te potražiti i preduzeti relevantnu doedukaciju

Podsticati i uključivati se u debate o etici u omladinskom radu

- razvijanje svesti o ličnim vrednostima omladinskog/e radnika/ce i njihovom uticaju na etičke principe omladinskog rada
- propitivanje etičkih principa, učestvovanje u diskusijama sa kolegama/inicama u cilju razvoja organizacije u kojoj omladinski/a radnik/ca radi, kao i celokupnom razvoju profesije omladinskog rada
- razvijanje svesti o potencijalnim konfliktima između ličnih i profesionalnih vrednosti, kao i između interesa i prava različitih pojedinaca/ki i etičkih principa omladinskog rada
- prepoznavanje važnosti kontinuirane refleksije i debate o etičkim principima, te prihvatanje ovog dokumenta kao radne verzije koja treba
- da bude predmet diskusija

Rad sa službama i institucijama koje navedene principe razmatraju

- pobrinuti se da su kolege/inice, zaposleni/e kao i mladi, upoznati sa etičkim principima omladinskog rada

- spremnost na uključivanje u interpretacije, pojašnjavanja i diskusije o etičkim principima
- spremnost na prigovor stavovima i praksi drugih kolega/inica ili organizacija/institucija, čija je praksa suprotna navedenim etičkim principima

Poglavlje I:

Bezbednost i sigurnost mladih u onlajn okruženju

Osnovni pojmovi

„Internet bezbednost je zaštita onlajn naloga, računara, datoteka i sistema od napada spoljnih subjekata.“ (Petrovski 2015). Ona zavisi od: tehnološke bezbednosti sistema, uređaja i instaliranih programa koje osoba koristi, kao i od njenih navika prilikom korišćenja interneta.

Bezbednost može podrazumevati i da se mlada osoba oseća prijatno i fizički sigurno u određeno vreme, na određenom mestu, te da je niko ne ometa u onlajn aktivnostima.

Sigurnost na internetu podrazumeva da mlada osoba ima poverenje u omladinskog radnika/cu i ostale osobe u onlajn okruženju sa kojima učestvuje na određenoj aktivnosti.

Internet privatnost je oblik lične privatnosti koji se odnosi na čuvanje, reprodukciju, deljenje ili prikazivanje trećim licima informacija o osobi, a koje se odvija putem interneta.

Šta možemo učiniti da se mladi osećaju sigurno u onlajn okruženju ?

U pozivu na onlajn događaj, individualni susret sa mladom osobom u onlajn okruženju ili bilo koju vrstu edukacije ili organizovanog onlajn okupljanja mladih, jasno navesti naziv platforme, aplikacije, društvene mreže ili bilo kog alata koji će se koristiti u radu.

Primer poziva na onlajn aktivnost pogledajte u Prilogu 1 u delu Prilozi.

Na početku aktivnosti potrebno je dogovoriti sa učesnicima/ama pravila ponašanja, te ukoliko aktivnost traje duži vremenski period, s vremena na vreme podsetiti se ovih pravila. Neka od pravila u onlajn radu su: da učesnici/e isključe mikrofonske u slušalicama kada ne govore – kako zvuci koji dolaze iz njihovog okruženja ne bi ometali rad, da se za reč javlja pomoću opcije podizanja ruke ili pomoću stikera, da se aktivnost ne fotografiše i ne snima bez prethodne najave, kao i da sve što je rečeno na radionici ostaje među učesnicima/ama.

Situacija 1: Učesniku/ci na radionici koji diskutuje o određenoj temi se tokom razgovora prekine internet veza. Kako postupiti?

Odgovor: Važno je da onlajn radionicu vode dve osobe kako bi u svakom momentu jedna osoba bila usmerena na tehničku podršku. Ukoliko prekid veze kod nekog učesnika/ce traje duže od petnaestak sekundi, preporuka je da jedan od voditelja/ki radionice kontaktira

učesnika/cu kako bi proverio/la da li postoji tehnička mogućnost da se učesnik/ca što pre ponovo priključi radionici. U međuvremenu sa ostalim učesnicima/ama treba nastaviti dalje sa istom temom ili preći na novu temu uz napomenu da ćemo se prethodnoj diskusiji vratiti kada nam se mlada osoba ponovo priključi.

Saglasnost i zaštita privatnosti

Kako postupamo ako se maloletna osoba prijavila na onlajn radionicu koju vodimo?

Ukoliko maloletna mlada osoba želi da učestvuje u aktivnostima, informišemo je o tome da je potrebno da dostavi pismenu saglasnost roditelja/staratelja kojom oni potvrđuju da su upoznati sa njenim učestvovanjem u aktivnostima, radi osiguranja njene bezbednosti.

Situacija 1: Nekoliko sati pre početka radionice maloletna osoba saopštava da nema saglasnost roditelja, jer je nije tražila zato što se plašila da joj roditelji neće dozvoliti da učestvuje na aktivnosti. Kako postupamo u ovoj situaciji?

Odgovor: Sa maloletnom mladom osobom razgovaramo o njenim razlozima za ovu vrstu straha, o načinima na koje može da informiše roditelje, a da to njima bude prihvatljivo. Iz uloge omladinskog radnika/ce, lidera/ke možemo ponuditi mladoj osobi i opciju da razgovaramo sa njenim roditeljima i objasnimo šta zapravo radimo na aktivnostima koje sprovodi organizacija u kojoj smo angažovani, pri čemu pratimo reakcije mlade osobe, slušajući njene argumente i imajući u vidu njenu dobrobit, sigurnost i druge principe Etičkog kodeksa. Kroz individualni rad mladu osobu osnažujemo za učešće u aktivnostima pri čemu maloletnu osobu uključujemo u radioničarski rad tek nakon dobijanja saglasnosti od strane njenih roditelja ili staratelja.

Da li i kako tražimo saglasnost mladih za fotografisanje tokom onlajn događaja?

Ukoliko postoji potreba da se onlajn aktivnost ili događaj koji se sprovodi u okviru programa omladinskog rada fotografiše ili snima, potrebno je da osoba koja sprovodi aktivnost jasno i precizno informiše mlade o ovoj potrebi i zatraži njihovu saglasnost.

Mlada osoba svoju saglasnost može da da pismenim putem uz korišćenje svojeručnog ili kvalifikovanog elektronskog potpisa ili da, ukoliko je mlada osoba onemogućena da dokument potpiše svojeručno, usled smanjene sposobnosti pisanja, saglasnost potpiše i pomoću

faksimila, ili da ovlasti drugu osobu za davanje saglasnosti. Ukoliko je u pitanju maloletna osoba, saglasnost za fotografisanje i snimanje daju njeni roditelji/staratelji. Potpisan obrazac o saglasnosti mlada osoba može da dostavi lično ili elektronskim putem bez objavljivanja dokumenta na društvenim mrežama.

Roditelj/staratelj saglasnost za maloletnu mladu osobu može da da putem video ili audio poziva, uz obavezno prisustvo još dve odrasle osobe koje su angažovane u organizaciji ili su saradnici/e organizacije koja sprovodi omladinski rad.

Primer saglasnosti za fotografisanje na aktivnosti pogledajte u Prilogu 2 u delu Prilozi.

Situacija 2: Organizacija u kojoj je angažovan omladinski radnik/ca je na konkursu Ministarstva omladine i sporta dobila sredstva za realizaciju projekta. Prilikom podnošenja izveštaja neophodno je da organizacija priloži fotografije sa održanih aktivnosti. Kako postupiti?

Odgovor: Na početku onlajn događaja ili u prijavi za aktivnost, mlade treba informisati da će, zbog zahteva Ministarstva omladine i sporta za dokumentovanjem održane aktivnosti, ona biti fotografisana i da će fotografije uz pisani izveštaj, biti poslate donatoru.

Ukoliko saglasnost za fotografisanje tražimo od mlade osobe sa intelektualnim hendikepom, prethodno proverimo njen status poslovne sposobnosti i ukoliko je potrebno, zatražimo saglasnost i od njenog staratelja. Kako ne bi dodatno diskriminisali mlade sa intelektualnim hendikepom, važno je da, nezavisno od njihovog pravnog statusa, i njih pitamo da li se slažu sa tim da budu fotografisani.

Formular za saglasnost treba da bude napisan ili predstavljen mladoj osobi jednostavnim i razumljivim jezikom tako da bez obzira na određene različitosti mlada osoba može da ga razume. Ukoliko na onlajn aktivnosti učestvuje mlada osoba iz područja u kome se govori neki drugi jezik, potrebno je da saglasnost bude napisana na njoj razumljivom jeziku.

Situacija 3: Mlada osoba nam nije dala saglasnost za fotografisanje ili snimanje njenog učešća na aktivnosti koju sprovodimo. Kako postupamo?

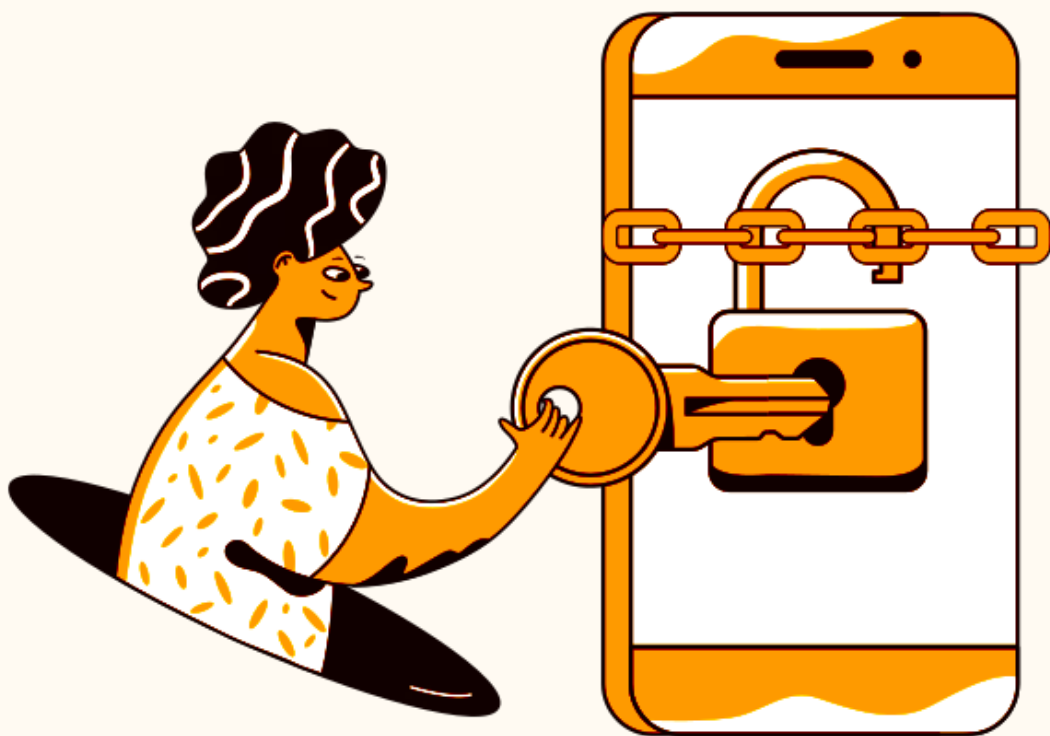
Odgovor: Ukoliko mlada osoba ili roditelj/staratelj maloletne osobe ne želi da da saglasnost za fotografisanje ili snimanje, poštujemo odluku mlade osobe ili njenog roditelja/staratelja i pre fotografisanja i snimanja obavestavamo mladu osobu kako bi isključila kameru, ili kada se osoba javi za reč, pauziramo snimanje.

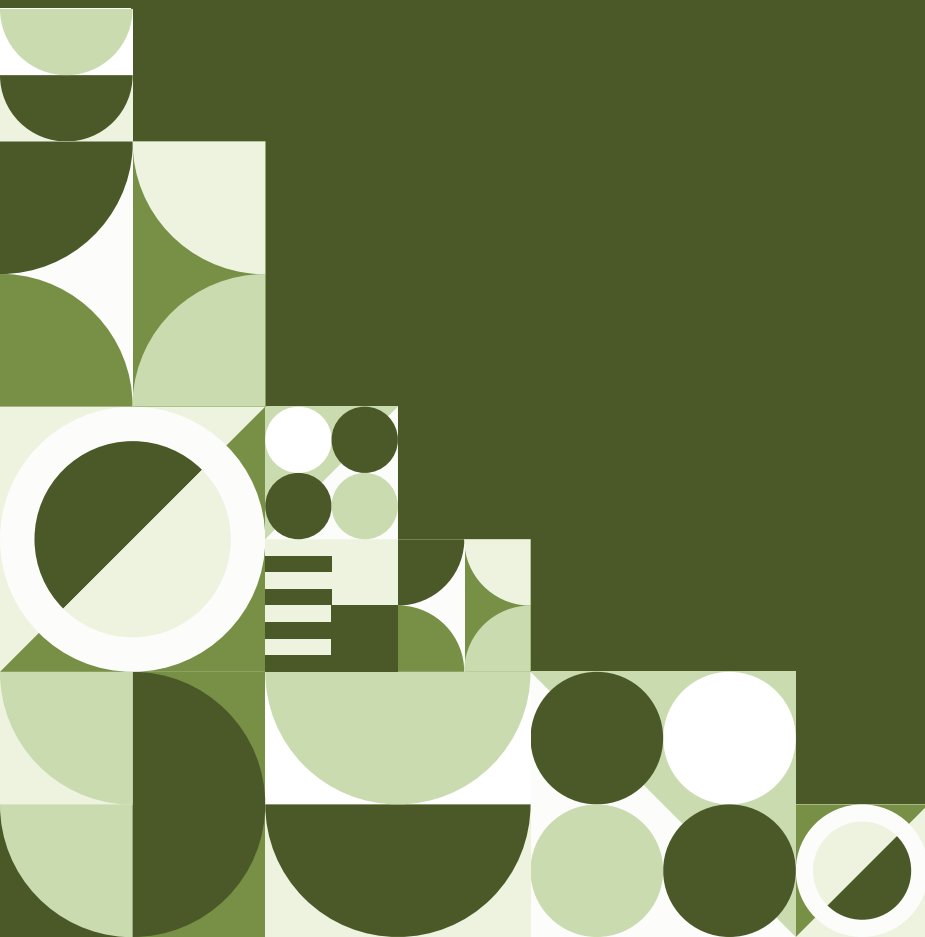
Kako da osiguramo bezbednost prikupljenog materijala o mladima i njihovu internet privatnost?

Organizacija koja sprovodi onlajn aktivnosti omladinskog rada treba da preduzima određene korake kako bi osigurala bezbednost prikupljenog onlajn materijala o mladoj osobi, obraćajući posebnu pažnju na poverljivost informacija i zaštitu podataka o ličnosti.

Primer: Snimak onlajn individualnog ili grupnog rada sa mladima organizacija čuva u posebnom folderu, kojem samo jedna odgovorna osoba ima pristup i koji je zaštićen postavljanjem šifre. Prilikom davanja naziva fajla ne navode se lični podaci mladih i snimak se ne pušta osobama koje nisu deo projekta. Ne objavljuje se i ne deli na društvenim mrežama. Ne razgovara se o snimku sa drugim osobama.

Poglavlje II:
**Privatnost i
anonimnost u
onlajn prostoru**

Kako obezbediti anonimnost?

Anonimnost predstavlja mogućnost mlade osobe da ne otkriva svoj identitet (ime, prezime, pol, uzrast, fizički izgled itd). Onlajn aktivnosti su u najvećoj meri otvorene za sve mlade.

Dodatni izazov kod ovakvih aktivnosti predstavlja i kreiranje međusobnog poverenja i sigurnog prostora za sve učesnike/ce. Ovaj izazov se javlja kao problem usled nedostatka viđanja uživo i bližeg upoznavanja. Najčešće baš iz tog razloga neki mladi biraju da svoj identitet ne otkrivaju drugima, radi svoje zaštite i sumnje ko je to „sa druge strane ekrana“.

Pri osmišljavanju i sprovođenju aktivnosti u onlajn svetu treba da imamo na umu ovu potrebu mladih, te procenimo u kojoj meri sa određenom aktivnošću na nju možemo da odgovorimo (u potpunosti, delimično, pod određenim uslovima ili ne možemo nikako). U svakom od ovih scenarija postoji i veliki broj rizika na koje ne smemo da zaboravimo. Neki od njih mogu biti: kako će ostatak grupe da reaguje na osobu/e koje su anonimne, koliko će anonimnost uticati na uključenost (odnosno aktivnost) te osobe/a, koji alati su prilagođeni za rad sa osobama koje žele da ostanu anonimne (kako prilagoditi alate koji nisu prilagođeni) i slično.

Situacija 1: Tokom juna – meseca ponosa – odlučujemo da organizujemo radionicu na Zoom-u na kojoj će mladi imati prilike da razgovaraju i nauče nešto više o LGBTK+ zajednici. Dobijamo imejl od jedne mlade osobe koja bi želela da se priključi radionici, ali ne bi želela da njeno ime i prezime, kao ni slika, budu vidljivi ostalim učesnicima/ama. Šta radimo?

Odgovor: Prepoznavamo da je ova radionica (a verovatno i sama tema) veoma važna mladoj osobi, te je pozivamo da se priključi radionici. Pre same radionice, ukoliko je mlada osoba saglasna, nudimo joj mogućnost da se čujemo i upoznamo 1 na 1 (na primer, putem Zoom-a). Pre samog razgovora pojasnimo zašto je važno da mi kao voditelji/ke radionice znamo ko je mlada osoba, objasnimo joj principe poverljivosti, kako će izgledati radionica, odgovorimo na potencijalna pitanja i drugo. Takođe, važno je da dogovorimo i način na koji će ta osoba učestvovati na aktivnosti, kako ćemo joj se obraćati. Možemo predložiti da to bude nadimak ili nešto slično.

Situacija 2: Organizujemo grupu podrške za mlade koji su bili žrtve vršnjačkog nasilja. Zbog osetljivosti teme jedan broj učesnika/ca želeo bi da ostane anoniman, bar na prvim susretima. Kako postupamo?

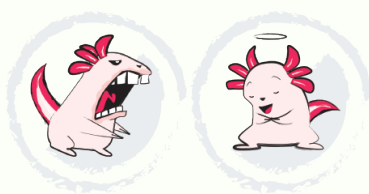
Odgovor: Pri planiranju programa grupe podrške informišemo se o alatima koji nude mogućnost anonimnosti za učesnike/ce. Jedan od takvih alata je npr. i Gather Town (<https://www.gather.town/>) – platforma na kojoj su učesnici/ce predstavljeni preko avatara (virtuelnih

karaktera) koji sami kreiraju (Slika 1). Pre prvog susreta, važno je da kontaktiramo učesnike/ce i informišemo ih i o stvarima koje su u gornjem primeru već navedene.

Slika 1 Izgled aplikacije Gather Town tokom pokrenutog sastanka

Kako reagujemo kada na aktivnosti učestvuju maloletni učesnici/e, opisano je u Poglavlju I.

Nedozvoljeno snimanje aktivnosti

Kada pričamo o privatnosti u onlajn prostoru, neophodno je da se osvrnemo i na aktivnosti koje su nedozvoljeno snimane. Za ovakvu vrstu snimanja koriste se različiti programi/softveri koji su instalirani na uređajima osobe koja želi da krišom snima aktivnosti. Ovi programi mogu biti već instalirani ili posebno instalirani. Ovakvo snimanje se naziva „nedozvoljeno snimanje“ zato što drugi učesnici/ce nisu svesni da ih neko snima/slika i to ne mogu da znaju, osim ukoliko im osoba koja snima to ne naglasi, tj. jasno kaže. Ovakve vrste radnji su krivično delo i za njih su predviđene novčane kazne ili kazne zatvora do dve godine².

2 Krivični zakonik Republike Srbije – <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>

Nedozvoljeno snimanje je gotovo nemoguće prepoznati ili primetiti prilikom aktivnosti onlajn. Razlog za to je taj što većina softvera koji se koriste za snimanje ni na koji način ne obavestavaju druge učesnike/ce da su predmet ovakvog snimanja ili slikanja. Osoba koja želi da nešto krišom snima, samo treba da pokrene program na svom uređaju i zaustavi snimanje kada to poželi. Ono što je najveća odbrana od ovakve vrste opasnosti jeste prevencija i dobra informisanost.

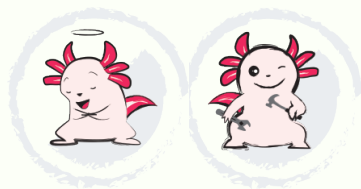
Prilikom planiranja aktivnosti onlajn važno je odabrati alat koji je siguran za korišćenje u skladu sa temom aktivnosti. Pre svega, potrebno je da razmislimo u kojoj meri taj alat poseduje sve što nam je neophodno da bismo sproveli aktivnost, koliko je jednostavan za korišćenje, da li su potrebna neka dodatna znanja za učesnike/ce da bi ga koristili, koliko je bezbedan. Važno je da dobro poznajemo alate koje koristimo, da smo svesni njihovih prednosti i nedostataka.

Na primer, ukoliko je tema poslovne prilike za mlade – Instagram live kao alat je veoma pogodan (pogotovo ukoliko će fokus biti na predstavljanju različitih prilika). Međutim, ukoliko je, na primer, tema „kako izgleda moj život sa depresijom“ a učesnici/e su ciljano mladi koji se leče od depresije – Instagram live ne bi bio odgovarajući alat (uzimajući u obzir osetljivost teme). Postoje alati koji su pogodniji za osetljive teme, Zoom je jedan od njih. Kao jedna od najpopularnijih platformi za onlajn sastanke, Zoom je prilično dobar izbor. Zoom učesnike/ce sastanka obavestava kad neko uključi snimanje sastanka i daje priliku učesnicima/ama, koji ne žele da budu snimani, da se isključe.

Druga važna stvar, kako bismo osigurali zaštitu od ovakve vrste opasnosti, jeste i definisanje jasnih pravila prilikom rada sa mladima u onlajn prostoru. Na početku svake aktivnosti važno je istaći da je svaki vid snimanja i/ili slikanja krišom zabranjen i objasniti zašto je važno da se svi učesnici/e pridržavaju pravila. Ovo možda deluje i kao pravilo koje se podrazumeva, ali moramo uzeti u obzir i to da do neželjenih situacija može doći i slučajno, odnosno ne nužno iz loše namere (neko želi da napravi kratak snimak aktivnosti da bi kasnije pokazao svojim prijateljima/cama kako je aktivnost izgledala i šta mu/joj se dopalo). Da bi se ovo izbeglo, potrebno je dogovoriti i pravilo kada je nešto moguće snimiti ili uslikati, na koji način se traži saglasnost grupe i koje su alternative.

Na kraju, važno je da budemo svesni da je ovakav vid zloupotrebe teško sprečiti i prepoznati, te da nećemo uvek znati ukoliko do njega i dođe. Zbog toga ne treba da osećamo težinu ili osećaj krivice za ono što se (možda) dogodi. Na nama je da pratimo principe omladinskog rada, da uključimo mlade, informišemo i osnažimo da kreiraju

sigurno okruženje za sve. A u slučaju da dođe do bilo kakve vrste zloupotrebe, na nama je da ostanemo profesionalni i delujemo u skladu sa procedurama, pravilima po kojima radimo i u skladu sa zakonom.

Zaštita podataka

Zaštita podataka je skup različitih tehnoloških metoda kojima se digitalni podaci štite tokom procesa digitalnog prenosa podataka ili digitalne komunikacije. Njihovom primenom se osigurava privatnost kako ličnih, tako i javnih podataka³.

Zaštita podataka, u kontekstu onlajn aktivnosti u omladinskom radu, podrazumeva da sve podatke o mladima prikupljamo bezbedno putem različitih onlajn platformi i alata. Podaci koje ćemo prikupljati pre svega zavise od uzrasta grupe sa kojom radimo, trajanja programa za koje su nam podaci potrebni, informacija koje su nam neophodne za rad i dalju uključenost tih mladih u neke druge programe. Najčešće su to osnovni podaci o mladoj osobi: ime, prezime, neka kontakt informacija (imejl, broj telefona, profil na nekoj društvenoj mreži), mesto odakle je, uzrast i slično, dok je za neke dugoročnije programe moguće prikupljanje i podataka poput tačnog mesta prebivališta, kontakta i informacija o bliskoj osobi za tu mladu osobu (roditelji, braća, sestre, partneri/ke, prijatelji), zdravstvenih informacija i tako dalje.

Pri odabiru ovih podataka, pored gore navedenih kriterijuma, preporuka je da se prikupljaju podaci koji su: veoma opšti i generalno dostupni u onlajn prostoru (ime, prezime, uzrast i slično) i minimalni u odnosu na potrebe. Prikupljamo samo one podatke koji su nam neophodni za dalji rad, a sve druge ličnije podatke možemo dobiti od mlade osobe nakon ostvarivanja inicijalnog kontakta.

Nakon što smo pažljivo selektovali koje podatke prikupljamo, važno je da u skladu sa tim odaberemo i adekvatnu platformu/alat za njihovo prikupljanje. Jedna opcija može biti prikupljanje podataka putem različitih široko poznatih platformi za ove svrhe, kao što su: **Google Forms** (<https://www.google.com/forms/about/>), **Survey Monkey** (<https://www.surveymonkey.com/>), **Microsoft Forms** (<https://forms.office.com/>) i **Typeform** (<https://www.typeform.com/>). Navedeni alati omogućavaju kreiranje jednostavnih upitnika sa velikim brojem mogućnosti pravljenja pitanja i odgovora. Ovi alati su veoma dobro zaštićeni, s obzirom na to da se svi podaci prikupljeni preko njih šifruju, čime se osigurava da, ukoliko im pristupi neko ko nema pravo

3 Wikipedia – https://sr.wikipedia.org/sr-el/Za%C5%A1tita_podataka

korišćenja ovih podataka, ti podaci budu nečitljivi/nerazumljivi za tu osobu. Druga opcija za prikupljanje podataka može biti putem nekog kanala komunikacije, na primer, imejla, kroz slanje formulara u nekom tekstualnom formatu (Microsoft Word, Google Docs...) koji osoba koja primi imejl treba da ispuni, te ga tako popunjenog pošalje. Dodatni element bezbednosti se može uvesti kreiranjem formulara kao onlajn dokumenta na nekom oblaku/klaudu⁴, te slanjem linka ili deljenjem dokumenta samo sa osobom koja treba taj formular da ispuni. Ovaj način je za nijansu slabije zaštićen od prvog, s obzirom na to da većina imejl servera ne šifruje dokumenta koja se šalju kao prilozi imejla, odnosno podatke u njima ne sakriva od potencijalnih trećih lica.

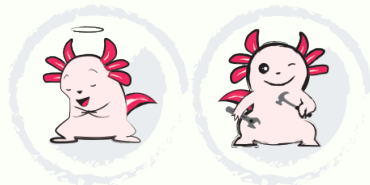
Koji god način prikupljanja podataka da odaberemo (neki od navedenih ili neki nama svojstven), važno je da osiguramo i jasno definišemo ko će imati pristup tim podacima, gde će podaci biti skladišteni (onlajn, na poslovnom računaru, eksternim memorijama – hard disku, fleš memorijama i tako dalje), da li se i pod kojim uslovima modifikuju, ko je ovlašćen za njihovo modifikovanje, koliko dugo se čuvaju, kako i kada se uništavaju/brišu. Prolazak kroz ovaj proces nam pomaže da dodatno osiguramo podatke koje prikupljamo. Nekada ceo ovaj proces neće biti potreban, nekada će nam biti potrebni samo neki od njegovih delova, dok ćemo nekada prolaziti kroz sve korake – u zavisnosti od toga šta prikupljamo i u koje namene.

Kako bismo osigurali bezbednost, preporuka je da se podaci prikupljaju putem poslovnih naloga na platformama ili imejlu. Oni su zaštićeni šifrom koju samo odgovorna lica sa pristupom naložima znaju. Nalozi su dostupni samo preko poslovnih uređaja, te je potrebno izbegavati korišćenje naloga (prijavlivanje) sa privatnih uređaja, ukoliko je to moguće.

S obzirom na to da prikupljene podatke moramo negde i skladištiti, preporuka je da, ukoliko se radi o ličnim podacima i kontaktima, oni budu skladišteni u folderu koji se nalazi ili na eksternom mediju, zaštićenom na odgovarajući način i kojem samo određena osoba/e ima pristup, ili u folderu na poslovnom računaru koji je pod šifrom. U zavisnosti od toga koliko često nam je potreban pristup ovim podacima možemo ih čuvati (delimično ili potpuno) onlajn, na odgovarajućim platformama, kao što su **Google Drive** (<https://www.google.com/drive/>), **Microsoft OneDrive** (<https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/onedrive/online-cloud-storage>), **Box** (<https://www.box.com/en-gb/home>), **Mega** (<https://mega.nz/start>) i tako dalje.

Preporuka je da se izbegne nepotrebno kopiranje podataka na više mesta ili različitih platformi.

Za sve podatke koje prikupljamo neophodno je da mlade osobe pre njihovog prikupljanja, jasno informišemo o tome: koje podatke ćemo prikupljati, kako su oni zaštićeni, zbog čega ih prikupljamo, koja su njihova prava i koje su naše obaveze u kontekstu zaštite podataka. Za dodatno informisanje o ovoj temi pogledajte Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_podataka_o_licnosti.html).

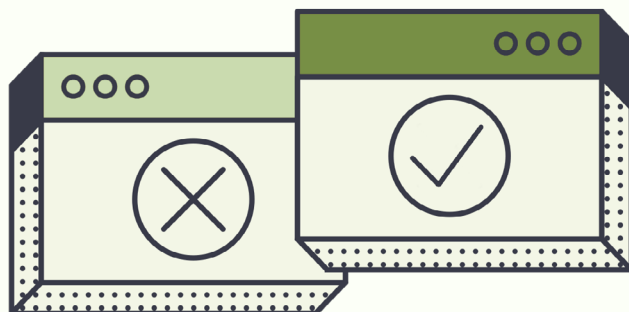

Osetljive informacije

Za potrebe ovog priručnika pod terminom „osetljive informacije“ podrazumevaju se informacije koje mlada osoba iznosi u poverenju i koje su lične prirode. To su informacije koje saznajemo tokom razgovora sa mladom osobom, a tiču se njenih osećanja, odnosa sa članovima/cama svojih zajednica, potencijalnih slučajeva ugrožavanja bezbednosti ili zlostavljanja, izazova sa kojima se susreće i tako dalje.

Ove informacije predstavljaju veoma važnu kariku u stvaranju odnosa sa mladom osobom sa kojom radimo, te je u kontekstu onlajn omladinskog rada važno kreirati siguran prostor za njihovo deljenje i razmenjivanje.

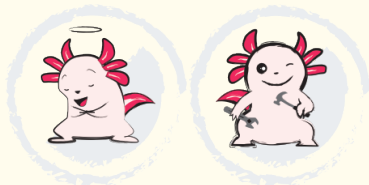
Ukoliko tokom onlajn rada saznamo neku osetljivu informaciju ili nam se mlada osoba obrati i saopšti nam je lično, pre svega je važno da se prisetimo principa i vrednosti kojih se pridržavamo, bez obzira na okruženje u kom radimo (uživo ili onlajn). Dalje, ukoliko je ugrožena bezbednost mlade osobe, potrebno je da pratimo procedure unutar naše organizacije ili druge procedure po kojima radimo, a koje bismo pratili i u radu van onlajn prostora. Takođe, mladu osobu informišemo o našim koracima (obavezama i odgovornostima), na isti način, kao i pri radu uživo. Za sva druga osetljiva pitanja, koja ne moraju biti krizna, ali su na neki način veoma važna mladoj osobi, jasno stavljamo do znanja da se naš rad u onlajn prostoru suštinski ne razlikuje od onog uživo, te da je onlajn prostor takođe mesto na kom može da deli informacije koje smatra osetljivim i za koje mu/joj je potrebna podrška omladinskog radnika/ce. Za deljenje ovakvih informacija biramo aplikacije i platforme koje su sigurne i opisane u ovom i drugim poglavljima.

Poglavlje III:

U onlajn kancelariji

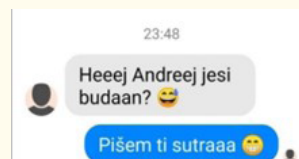

Komunikacija u onlajn radu

Kako komunicirati u četu⁵ sa mladima?

- Emotikoni su češći u komunikaciji sa prijateljima. U takvim odnosima mnogi emotikoni imaju svoje značenje, koje se može dijametralno razlikovati od slučaja do slučaja.
- Kad postoji komunikacija između omladinskog radnika/ce i mlade osobe putem četa (1:1), emotikone treba koristiti umereno i sa oprezom. Pažnju treba obratiti naročito kod slanja srca i sličnih simbola.
- Omladinski radnik/ca ne mora u četovima koristiti službeni stil pisanja (kao u imejlu), već se u četovima može izražavati kao da razgovara usmeno. Svako ima pravo da bira svoj stil onlajn komunikacije i da li će strogo poštovati pravila ili praviti izuzetke. (Slike 2–6)
- GIFovi i stikeri su takođe bitan oblik izražavanja u četu i drugim kanalima komunikacije. GIFovi (naročito oni duhoviti) su odličan način da komunikacija bude neformalnija i opuštenija. Takođe, ne treba preterivati i menjati većinu rečenica GIFovima ili stikerima.

Slika 1–3: Primeri obraćanja omladinskom radniku/ci van radnog vremena. Prvi predstavlja izuzetno loš i neprimeren odgovor. Drugi i treći su odgovarajući, a naročito treći.

Slika 4 – Omladinski radnik/ca se obraća („iskače“) mladoj osobi da je pita da li može da prisustvuje aktivnosti. Komunikacije rečima i znacima je izuzetno neprimerena i prisna. Ove poruke iz primera prelaze granice profesionalne komunikacije.

Slika 5 – Mlada osoba se obraća omladinskom radniku/ca kako ne bi došla na jednu aktivnost. Obraćanje omladinskog radnika/ca je skromno. Može se reći čak i nepristojno.

- Reakcije na poruke u vidu emotikona su takođe sasvim u redu. Naravno, treba obratiti pažnju da se ne koriste uvek, jer to predstavlja manjak pažnje koju omladinski radnik/ca posvećuje mladoj osobi.
- Seen⁶ ili viđena poruka je sleng koji se koristi za situaciju kada osoba/e u četu vidi poruku, ali ne odgovori na nju. Ovo se može smatrati nepristojnim ponašanjem. Ono može biti prihvatljivo u nekoliko situacija: ukoliko osoba ne može trenutno da odgovori (usled drugih obaveza, okupiranosti), ili ako nema potrebe jer je odgovorila putem drugog kanala komunikacije.

Da li postoje neka pravila?

- Pravila postoje, ali variraju među društvenim grupama i društvima. Sve treba shvatiti kao preporuku, pa potom procenjivati situaciju u odnosu na parametre (osoba sa kojom pričamo, kontekst i okolnosti).

Koje aplikacije su najbolje?

- **Imejlovi** – koriste se u službenoj komunikaciji. U praksi, mladi ih ne čitaju često, pa uvek treba imati višestruke nivoe komunikacije.
- **Viber** – Odlična aplikacija ukoliko omladinski radnik/ca želi da formira grupu koristeći brojeve telefona. Problemi je ako neka osoba ne koristi aplikaciju ili ne želi da da svoj broj telefona. U tom slučaju obavezno treba dogovoriti sa osobom na koji način će teći dalja komunikacija. Viber nudi i mogućnost sakrivanja broja telefona, tako da ga drugi korisnici u grupi ne vide⁷.
- **Facebook Messenger** i **Facebook** se sve više koriste za službenu komunikaciju. Nisu potrebni brojevi telefona osoba, samo nalozi na društvenoj mreži Facebook ili na samoj aplikaciji Messenger. Informacije o osobama koje se nalaze na ličnim nalogima su naročito osjetljive i na to treba obratiti pažnju.
- **WhatsApp** – Pogodan je za formiranje grupa za komunikaciju (pandan Viber-u). Ova aplikacija takođe koristi brojeve telefona i bezbedna je iz ugla čuvanja podataka.
- **Telegram** – Aplikacija koja je takođe pogodna za formiranje grupa. Koristi brojeve telefona, a izrazito je bezbedna (u pogledu enkripcije podataka).
- **Discord** – Aplikacija koja postaje sve popularnija među mladima. Izuzetno je bezbedna iz ugla enkripcije podataka. Korisnik ne mora da unosi svoje lične podatke (može koristiti nadimak u četu). Za pridruženje grupi potrebno je poslati link (kod).

7 <https://viberapp.org/faq/34-how-to-hide-number-on-viber.html>

Primeri situacija i predlog aplikacija:

Situacija 1	Odgovor
Oformljen je volonterski tim od desetak ljudi. Treba napraviti grupni čet i grupu za komunikaciju volontera/ki u vezi sa volonterskim zadacima. U grupi ne treba da se nalazi njihov omladinski radnik. Gde oni mogu oformiti grupu?	U ovoj situaciji mogućnosti su raznolike. Suštinski gledano, odabir aplikacije zavisi od volontera i njihovih preferencija. S obzirom na to da će komunikacija biti redovna i da je u pitanju tim – može se koristiti Facebook Messenger, ali su i Viber/ WhatsApp/ Telegram takođe prihvatljivi.

Situacija 2	Odgovor
Radni kolektiv omladinskih radnika/ca u organizaciji treba da napravi grupu za komunikaciju. Postoji stari čet na Viber-u, ali novi omladinski radnik/ca ne koristi tu aplikaciju.	Ovde je takođe u pitanju redovna komunikacija kolega, pa je u redu koristiti Facebook Messenger, ali su prihvatljivi i WhatsApp i Telegram. Imejl, naravno, nije pogodan za brzu i efikasnu komunikaciju.

Situacija 3	Odgovor
Počinje međunarodna omladinska razmena u Nikaragvi koja će trajati desetak dana. Treba oformiti kanal komunikacije za tehničke informacije i tekuće dogovore. Koja aplikacija je najpogodnija?	Za brzu i efikasnu komunikaciju prigodni su Discord/Telegram/WhatsApp/Viber. Administratori mogu i isključiti mogućnost drugim učesnicima da pišu poruke, radi efikasnosti i preglednosti informacija.

Koji su rizici pri onlajn komunikaciji?

- Praktičar/ka preteruje sa upotrebom emotikona, što uvodi neozbiljnost i prisnost u virtuelni odnos. Treba biti pažljiv pri upotrebi emotikona.
- Komunikacija sa mladima van radnog vremena (pogledajte pasus Radno vreme u onlajn prostoru).

- Zanemarivanje mana onlajn komunikacije može dovesti do manjka poverenja mlade osobe u praktičara/ku. Praktičar/ka treba da poznaje prednosti i mane takve komunikacije i da efektno koristi alate onlajn komunikacije.

Onlajn individualni rad – prednosti i mane

Prednosti

- Moguć je rad od kuće. Usled epidemiološke situacije, bolesti, prirodnih nepogoda i sličnog – praktičar/ka može aktivnosti omladinskog rada obavljati na daljinu, tačnije od svoje kuće.
- Moguće je koristiti onlajn alate za (samo)procenu.
- Omladinski radnik/ca lakše beleži bitna zapažanja, jer je već za računarom (ili nekim drugim personalnim uređajem).

Mane

- Nema neverbalne komunikacije koja je veoma bitna omladinskom radniku/ci pri proceni stanja mlade osobe, a u cilju praćenja njegovog/nog razvoja.
- Sigurnost i atmosfera kod kuće. Mlada osoba se možda neće osećati opušteno, nego joj treba prostor za mlade kako bi se osećala u skladu sa situacijom i ciljevima rada.
- Onlajn komunikacija u realnom vremenu (putem Zoom-a i slično), ukoliko traje dugo, biva zamorna obema strane i može uticati na kvalitet rada.

Idealni uslovi onlajn individualnog sastanka

- Ukoliko ima potrebe, pozvati još jednog omladinskog radnika/cu koji/a bi bio prisutan iz sigurnosnih razloga.
- Omladinski radnik/ca je sažet/a i efikasan/na u razgovoru.
- Kamere su uključene kako bi komunikacija bila na odgovarajućem nivou.

- Mlada osoba je od ranije upućena u teme i ciljeve razgovora, čime se doprinosi osećaju sigurnosti i efikasnosti samog razgovora.

Situacija 1	Odgovor
Mladić zatraži individualni sastanak spominjući povod za razgovor. Ima problema i želi da priča o tome. Predlaže onlajn sastanak ili razgovor putem četa.	Omladinski radnik/ca može da prihvati onlajn razgovor, ali da sve vreme ima na umu potencijalnu ozbiljnost teme. Uživo sastanak je poželjniji kod određenih tema, ali to nije neophodno i ne treba insistirati ukoliko mlada osoba to ne želi.

Individualni rad u onlajn prostoru se u svojoj suštini ne razlikuje mnogo od individualnog rada uživo i to ne smemo zaboraviti. Sve veštine i znanja koja koristimo pri radu uživo, treba da primenjujemo i u radu onlajn.

Radno vreme u onlajn prostoru

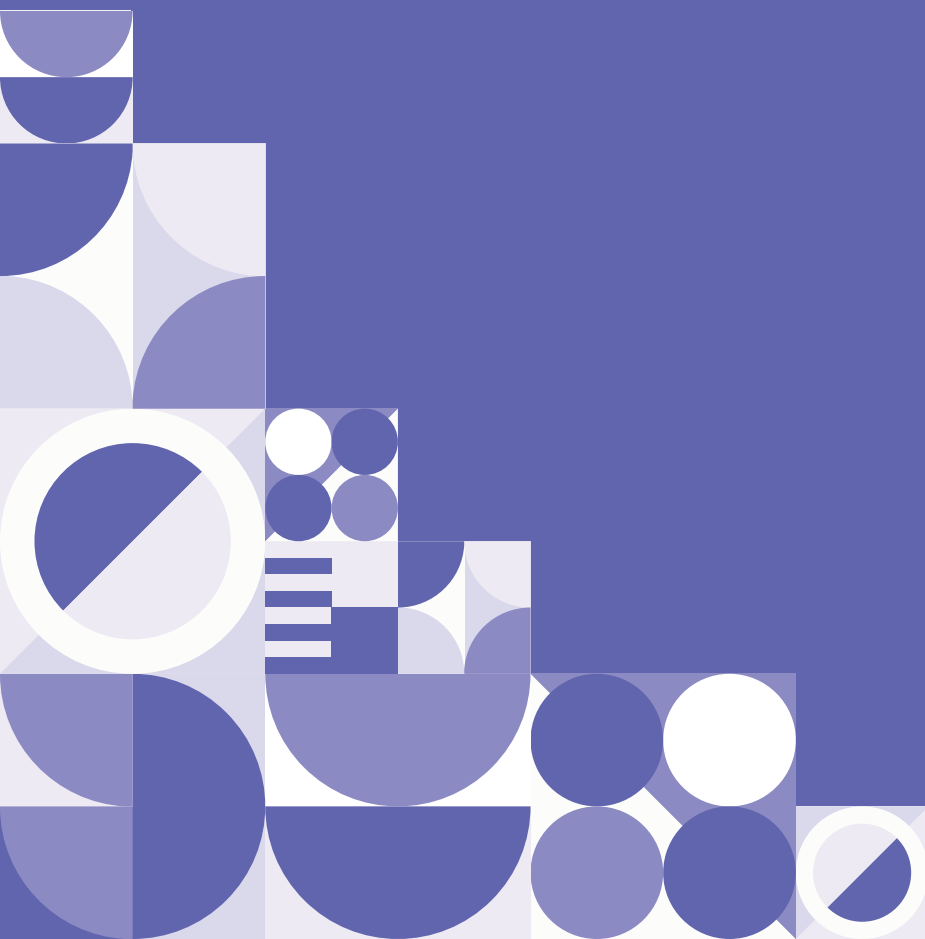
Omladinski radnici imaju profesionalnu dužnost da brinu o svom psihofizičkom stanju, kako bi posao kojim se bave obavljali na zadovoljavajućem nivou. Omladinski radnik/ca treba da odredi svoje radno vreme, koje treba da bude osmočasovno i jasno predstavljeno i mladima (od kada do kada je omladinski radnik/ca dostupan/na) i kolegama/inicama.

Takođe, mlada osoba može imati problem da proceni situaciju iz ugla omladinskog radnika/ce, pa joj treba uvek predočiti okvire pristojne komunikacije (u skladu sa dobom dana i kontekstom).

Poglavlje IV:

Edukacija i vidljivost

Kad učim, bolje podučim

Kako bi se kvalitetno sprovodio onlajn rad, neophodno je da omladinski radnici/e, koji vode omladinske programe i aktivnosti sa mladima, steknu znanje i veštine od pomoći u savladavanju digitalne pismenosti. **SEP** je u toku decembra 2021. godine održao vebinare „O etici na web-u“, namenjene omladinskim radnicima/ama. Tom prilikom zaključeno je da mnogi praktičari/ke ne vladaju i nisu obučeni da koriste različite platforme, aplikacije i alate koji im mogu omogućiti kvalitetan i nesmetan rad sa mladima. S druge strane, mnogi omladinski radnici/ce poseduju različita znanja i veštine, ali nisu uvek u mogućnosti da ih prilagode potrebama ili primene u procesu sprovođenja onlajn rada sa mladima.

U želji da jedni drugima olakšamo i omogućimo kvalitetan onlajn rad, **NAPOR** je tokom 2020. godine okupio praktičare/ke sa ciljem deljenja svog znanja i iskustva u onlajn alatima. Kroz ovaj proces su nastale video obuke koje doprinose digitalnom opismenjavanju i nadograđivanju znanja. One se mogu pronaći na sajtu **NAPOR**-a⁸.

Šta sve omladinskim radnicima/ama olakšava rad sa mladima u virtuelnom svetu?

Zoom platforma omogućava interaktivne video i audio sastanke, uz mogućnost korišćenja prezentacija, dokumenata, fotografija, kao i drugih digitalnih alata. Zbog toga, ova platforma predstavlja odličan prostor za kreiranje edukativnih sadržaja za mlade. Omogućava više različitih formi, a obuka u ovom videu je fokusirana na korišćenje Zoom sastanaka i Zoom soba koje omogućavaju i podelu učesnika u manje grupe.

Obuka za korišćenje Zoom platforme – prvi deo

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=Rk8uOPhNNLE&ab_channel=NAPORSerbia

Obuka za korišćenje Zoom platforme – drugi deo

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=QaoTSELCH7E&ab_channel=NAPORSerbia

Google Classroom je platforma za učenje na daljinu. Pristupa joj se preko Google naloga. Ulaskom na GoogleApps direktno se pokreće ili se može preuzeti preko telefona u Play Store-u. Služi za komunikaciju, deljenje

materijala, linkova, postavljanje i izradu zadataka, upitnika, kvizova, za organizaciju onlajn kurseva, organizaciju rada za konkretnu aktivnost većeg broja ljudi, podelu na aktivnosti i zadatke itd. Google Classroom se oslanja na druge Google alate, ima odličnu integraciju sa većinom onlajn alata, pa je proces deljenja dokumenata, linkova, materijala i organizacija rada mnogo jednostavniji. Preporuka je da se koristi u organizacijama za projektne aktivnosti, treninge, kurseve, raspodelu zadataka po sektorima/timovima i još mnogo toga.

↳ https://www.youtube.com/watch?v=ynV5U1fwemU&ab_channel=NAPORSerbia

Padlet je mrežni alat namenjen saradnji učesnika/ca i prezentaciji različitih oblika sadržaja. Koristi se kao „prazan papir“, tj. onlajn zid na kom se mogu napisati ideje, recenzije, obaveštenja, informacije, učtavati slike i dokumenta.

↳ https://www.youtube.com/watch?v=GEop4oSUub0&ab_channel=NAPORSerbia

Flipgrid! je digitalni alat za video komunikaciju. Flipgrid omogućava učesnicima da snime i kreiraju video snimak u trajanju od 15 sekundi do 10 minuta, kao i da na osnovu toga odgovore na zadate teme ili da se kratko predstave ostalim učesnicima/ama.

↳ https://www.youtube.com/watch?v=LLXKOrqRphU&ab_channel=NAPORSerbia

Educaplay je platforma za stvaranje digitalnih nastavnih aktivnosti kao što su interaktivne karte, zagonetke, ukrštenice, spojnice, kvizovi i još mnogo toga. Za pristup ovoj platformi nije potrebna instalacija na računar. Korišćenje platforme odvija se onlajn i ne iziskuje napredna informatička znanja. Potrebna je samo ideja za novi digitalni sadržaj, a u ovom videu prikazano je kako može biti korišćena kao enerđajzer:

↳ https://www.youtube.com/watch?v=DfFnPNJpL1g&ab_channel=NAPORSerbia

Limnu je interaktivna bela tabla, namenjena razmeni ideja i zajedničkom rešavanju problema. Može biti korišćena u različite svrhe: mapiranje očekivanja učesnika/ca, brejnstorming, dodatna pojašnjenja i slično, baš kao što bismo tokom aktivnosti u fizičkom prostoru koristili tablu ili flipčart papir.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=sf37u6n2iow&ab_channel=NAPORSerbia

Mentimeter je digitalni alat koji korisniku/ci omogućava postavljanje pitanja i prikupljanje informacija u realnom vremenu tako što učesnici/e svoje odgovore unose preko mobilnih uređaja. Prezencijaciji se pristupa preko jedinstvenog koda. Alat je dostupan u najnovijim verzijama popularnih internet pretraživača i korisniku/ci daje mogućnost odabira načina prikaza rezultata. Prednost alata je što drugi učesnici/ce ne moraju izraditi korisnički nalog i što mu se može pristupiti sa bilo kog uređaja.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=ixQBV3y2yfQ&ab_channel=NAPORSerbia

KAHOOT je platforma za onlajn interakciju i učenje, zasnovana na igrama. Koristi se kao obrazovna tehnologija u školama i u drugim oblicima obrazovanja i učenja. Igre za učenje kahoots su kvizovi sa višestrukim izborom koji su generisani od strane korisnika/ca, a kojima se može pristupiti putem veb pregledača ili aplikacije Kahoot, dostupne na Play Store-u.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=R7lgJ7Uu9Ag&ab_channel=NAPORSerbia

Fun Park čine besplatna platforma i aplikacija koje pružaju mogućnost igranja i kreiranja edukativnih kvizova. Fun Park omogućava učenje kroz igru i daje priliku mladima da koriste postojeće, ali i kreiraju svoje sadržaje za aplikaciju u skladu sa temom kojom se bave.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=6PEXJcZo1W4&ab_channel=NAPORSerbia

Digitalna društvena igra **Skribbl** je besplatna interaktivna digitalna platforma, namenjena prvenstveno za igru. Omogućava učesnicima/ama da se takmiče u zadacima crtanja i pogađanja nacrtanog. Pored zabave, Skribbl se može koristiti kao alat za upoznavanje, relaksaciju grupe, izgradnju tima, interkulturalno učenje i učenje jezika.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=CxFq02pY7ms&ab_channel=NAPORSerbia

Discord je besplatna digitalna platforma dizajnirana za zajednice video igara. Specijalizovana je za tekstualnu, slikovnu, video i audio komunikaciju između korisnika/ca u čet kanalu. Pored gejmerske zajednice, može se koristiti i kao platforma za učenje i organizovanje različitih aktivnosti za najviše 50 osoba.

Obuka za korišćenje Discord platforme – prvi deo

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=0Nb9xF1Hkls&ab_channel=NAPORSerbia

Obuka za korišćenje Discord platforme – drugi deo

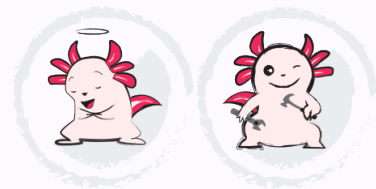
🔗 https://www.youtube.com/watch?v=5g1N2wuoO70&ab_channel=NAPORSerbia

SurveyHero se može koristiti za procenu uspešnosti održane radionice/ treninga i to sa različitim ciljnim grupama. Veoma je pregledan i jednostavan za korišćenje.

🔗 https://www.youtube.com/watch?v=MJaaj3kACqA&ab_channel=NAPORSerbia

Postoje platforme koje nude besplatne onlajn kurseve na različite teme kao što je **SALTO**⁹ i koji su namenjeni pre svega onima koji dobro vladaju engleskim jezikom. Takođe, dosta su poznati i dostupni različiti **MOOC**¹⁰ kursevi iz oblasti omladinskog rada. Oni se mogu pronaći jednostavnom pretragom na internetu.

Prilikom usavršavanja ne treba da stremimo ka tome da znamo što više onlajn alata. Kvalitet našeg rada ne zavisi od broja aplikacija ili platformi koje poznajemo, nego od naših veština i znanja, da iste prilagodimo i na pravi način upotrebimo u radu sa mladima.

Prezentacija organizacija na internetu

Pandemija COVID-19 tokom 2020. i 2021. godine doprinela je intenzivnijoj komunikaciji sa mladima putem društvenih mreža. Kako bi dostupnost usluga organizacija bila na odgovarajućem nivou, neophodno je da organizacije budu vidljivije, kako na sajtu tako i na društvenim mrežama. Podaci koje mlade osobe mogu pronaći na sajtu treba da budu

9 <https://www.salto-youth.net/>

10 Engl. Massive Open Online Course – sadržajno bogati onlajn kursevi.

tačni i pravovremeni. U idealnim uslovima najbolje bi bilo da jedna osoba iz organizacije redovno prati i odgovara na imejllove i poruke putem društvenih mreža. Kako smo svesni situacije i izazova u kojima se nalaze omladinske organizacije, ističemo da je jako važno pravovremeno odgovaranje na poruke i pružanje podrške mladim osobama.

S obzirom na to da mladi danas najviše koriste društvene mreže **TikTok** i **Instagram**, stvorila se potreba za profilima omladinskih organizacija na ovim društvenim mrežama. Profili organizacija treba da komuniciraju na kritički način, da otvaraju prostor za dijalog i da pružaju samo i isključivo proverene informacije.

Promocija organizacije treba da bude jasna i konkretna u skladu sa vizijom i misijom, ali treba i da prati interesovanja i potrebe mladih. Promocija omladinskih organizacija ne treba da se svede samo na popunjavanje slobodnog vremena mladih, već da uvek ide u korelaciji sa edukativnim i vrednosno ispravnim, etičkim sadržajima. Važno je da je sadržaj prilagođen i zanimljiv mladima. Predstavljanje projekata i slepo praćenje misije i vizije organizacije nije nešto što je zanimljivo, što će ih privući i povećati njihovu želju za aktivnim učestvovanjem u donošenju odluka i angažovanju za bolji i kvalitetniji život u svojoj zajednici. Isticanje ekspertize organizacija doprinosi i osigurava vidljivost standarda kvaliteta u direktnom radu sa mladima. Vidljivost organizacije se dodatno može povećati kreiranjem veb sajtova, a za to je dostupan alat **WordPress**¹¹.

Digitalna bezbednost

U poslednjem delu posebno želimo da skrenemo pažnju i na digitalnu bezbednost mladih. Kako bi omladinski radnici/ce umeli da zaštite sebe i sve mlade sa kojima rade u virtuelnom svetu neophodno je da se informišu i ovladaju alatima koji se tiču digitalne bezbednosti kao i da znaju kako da odreaguju u slučaju da primete ili su svedoci digitalnog nasilja.

U daljem tekstu nalaze se opisi i linkovi do organizacija/fondacija koje pružaju različitu vrstu pomoći i podrške osobama koje su žrtve bilo koje vrste nasilja. Prošla godina je bila izuzetno važna jer se nekoliko žena odvažilo da

izađe u javnost i prijave nasilje i nasilnike. Kampanje **#NisamPrijavila**¹² i **#NisiSama**¹³ su pokrenule veliki broj žena da se i same osnaže i prijave ili pruže pomoć žrtvama nasilja.

Platforma „Pametno i bezbedno“ promoviše podizanje digitalne pismenosti, digitalnih kompetencija i digitalne bezbednosne kulture. Naročita pažnja posvećuje se projektima namenjenim mlađoj populaciji, ženama, kao i osobama u situaciji hendikepa. Cilj ovih aktivnosti je edukacija i podizanje svesti o neophodnosti brzog, pravilnog i usmerenog uključivanja građana, obrazovnog sistema i privrede u savremene digitalne tokove. Platforma nudi i mogućnost prijave nepoželjnog internet sadržaja.

↳ <https://pametnoibezbedno.gov.rs/digitalna-biblioteka/>

↳ <https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijava-nelegalnog-sadrzaja/>

SHARE Fondacija je osnovana 2012. godine kao neprofitna organizacija koja teži da unapredi ljudska prava i slobode u onlajn sferi, da promoviše pozitivne vrednosti otvorenog i decentralizovanog interneta, kao i slobodan pristup informacijama, znanju i tehnologiji. U njihovom fokusu su prvenstveno teme kao što su sloboda izražavanja na internetu, privatnost podataka, digitalna bezbednost i otvoren pristup znanju.

↳ <https://www.sharefoundation.info/sr>

Alternativni centar za devojke je feministička grupa nastala sa ciljem unapređenja i zaštite ženskih ljudskih prava i prava marginalizovanih grupa sa posebnim fokusom na mlade žene i devojke. To je takođe jedna od malobrojnih organizacija koja sprovodi obuke na temu digitalne bezbednosti mladih.

↳ <https://www.facebook.com/aczd.ks>

MTS platforma nudi informacije i konkretne alate za bezbednu kupovinu preko interneta, bezbedno korišćenje klauđa, zaštitu mobilnih uređaja i bezbedno korišćenje mobilnih aplikacija.

↳ <https://mts.rs/Privatni/Korisnicka-zona/Dokumenta-i-uputstva/Bezbednost-na-internetu>

12 <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-59803726>

13 <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4163049/medjunarodnog-dana-borbe-protiv-nasilja-nad-zenama.html>

Incest Trauma Centar – Beograd (ITC) je ženska nevladina organizacija, specijalizovana služba za društveni problem seksualnog nasilja.

↳ <http://incesttraumacentar.org.rs/>

Autonomni ženski centar – ženska nevladina organizacija zasnovana na feminističkim principima i teoriji.

↳ <https://www.womenngo.org.rs/>

Mreža Iz kruga Srbija okuplja organizacije za unapređenje položaja i zaštitu žena sa invaliditetom od nasilja.

↳ <https://www.mreza.izkruga.org>

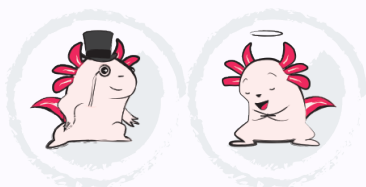
Centar za siguran internet je nevladino i neprofitno udruženje, osnovano sa ciljem da unapredi zaštitu dece i mladih pre svega na internetu, a onda i u stvarnom svetu.

↳ <https://cnzd.rs/>

Omladinske organizacije ili organizacije za mlade treba da informacije o održavanju edukacija o bezbednom korišćenju interneta promovišu na način koji je razumljiv mladima i putem kanala komunikacije koje mladi najčešće koriste, imajući u vidu i potrebu prilagođavanja i pristupačnosti informacija i mladima u situaciji hendikepa. Najvažnije je da osobe sa oštećenim sluhom dobiju informaciju o edukaciji u pisanom obliku ili na znakovnom jeziku, a za osobe sa oštećenjem vida da informacije budu u obliku kucanog teksta u elektronskoj formi ili u obliku videa koji sadrži izgovorene najvažnije informacije o događaju. Za dodatne konsultacije o pristupačnom sadržaju u onlajn prostoru predstavnici organizacija se mogu obratiti organizacijama u čijem je fokusu unapređenje položaja osoba u situaciji hendikepa i organizacijama koje se bave promocijom korišćenja asistivnih tehnologija.

Neke od organizacija koje rade na unapređenju položaja osoba u situaciji hendikepa su:

- Udruženje korisnika asistivnih tehnologija <https://www.ukat.org.rs>, imejl: info@ukat.org.rs
- Savez slepih Srbije <https://www.savezslepih.org.rs>, imejl: sekretar@savezslepih.org.rs
- Savez gluvih i nagluvih Srbije <https://www.savezgluvihsrbije.org.rs>

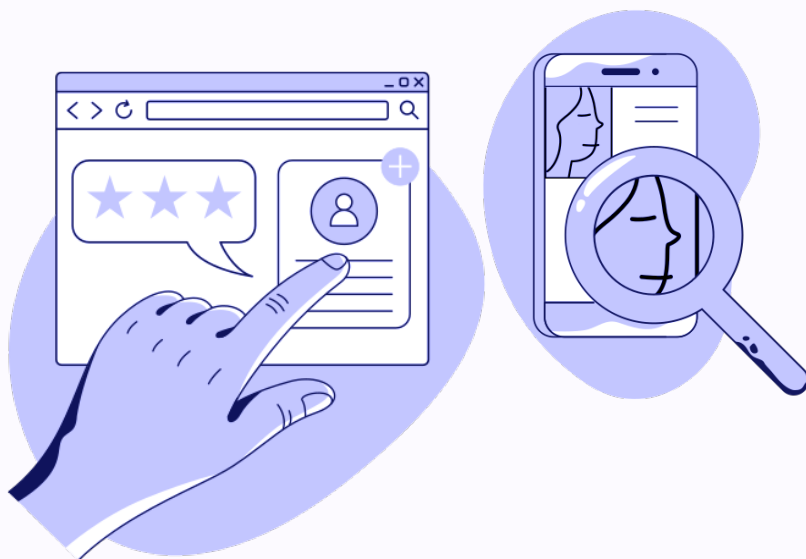

Lični profili na društvenim mrežama

Intenzivno korišćenje društvenih mreža u svrhu komunikacije dovelo je do pravljenja virtuelnih ličnosti. Danas svaka osoba ima bar jedan profil na nekoj društvenoj mreži i većina ljudi formira mišljenje o osobi isključivo na osnovu podataka dostupnih u digitalnom svetu. Koliko ćemo uspeti da sačuvamo privatnost i na koji način će nas mladi percipirati zavisi od stepena kontrole koju imamo nad pristupom ličnih informacija i sadržaja koji delimo.

Profili na društvenim mrežama su ogledala naših vrednosti. Iz perspektive etike u omladinskom radu važno je da i kroz njih negujemo siguran, podsticajan i prijatan virtuelni prostor za mlade. To ćemo jednim delom postići ukoliko promovišemo zdrave stilove života – značaj fizičke aktivnosti i zdrave ishrane, meditacije, rada na ličnom rastu i razvoju kroz psihoterapiju, jogu, meditaciju i druge oblike razvoja.

Dalje, izražavanjem kritičkog mišljenja i poštovanjem kodeksa ponašanja omladinskih radnika/ca jasno pokazujemo da poštujemo razlike i jednako postupamo prema svakom pojedincu/ki i prema svim grupama ljudi. Ukoliko koristimo profile koji su zaključani za javnost ili su napravljeni sa ciljem da sakriju naš identitet (profili sa „lažnim“ imenom i prezimenom), moramo biti naročito obazrivi. Važno je da pri ovakvom predstavljanju na mrežama budemo svesni rizika za nas kao praktičare/ke omladinskog rada, kao i kako to utiče na odnose sa mladima sa kojima radimo (stepen njihovog poverenja ka nama). Iskrenost i otvorenost za diskusiju o ovim temama su ključni. Na kraju, ne smemo zaboraviti da našim profilima i aktivnim delovanjem možemo doprineti smanjenju govora mržnje na društvenim mrežama i lepšoj digitalnoj sredini.

Poglavlje V:

Prednosti i ograničenja onlajn omladinskog rada

Onlajn omladinski rad sa sobom nosi mnoge benefite, ali i mnoge nedostatke. Kako bismo ga što bolje praktikovali, važno je da poznamo obe strane. U nastavku su nabrojane samo neke od njih.

Prednosti:

- Veća dostupnost aktivnosti različitim grupama mladih koji su prisutniji u onlajn svetu i mladima koji se ne bi nikada ili bi se retko priključili nekoj neformalnoj aktivnosti u fizičkom svetu;
- Dostupnost aktivnosti i mladima iz nedovoljno razvijenih sredina;
- Relativno siguran prostor za učenje u vremenima pandemije;
- Troškovi realizacije aktivnosti su manji, povoljni i ponekad besplatni;
- Smanjuje se angažman ljudskih resursa potreban za organizaciju događaja;
- Istom događaju, u istom trenutku, bez velikih troškova mogu prisustvovati mladi širom sveta;
- Omogućava brzo povezivanje mladih iz različitih sredina i kultura;
- Mladima je data veća sloboda da se uklapaju u grupu dinamikom koju sami odrede;
- Mogućnost većeg osećaja sigurnosti za diskusiju o osetljivim društvenim temama;
- Spektr najrazličitijih opcija kreativnog izražavanja mladih;
- Osobe u situaciji fizičkog hendikepa aktivnostima mogu pristupiti nezavisno od fizičke pristupačnosti okruženja;
- Ukoliko se odvija putem pristupačnih aplikacija mladima sa oštećenjem vida olakšan je pristup informacijama;
- Omogućava lakšu i bržu razmenu informacija i iskustava između omladinskih radnika/ca;
- Dokumenti potrebni za rad zauzimaju mnogo manje fizičkog prostora;
- Brža razmena podataka i njihovo olakšano razmenjivanje;

- Nova učenja za omladinske radnike/ce i mlade (nove oblasti interesovanja, teme i metode rada).

Ograničenja:

- Svaka osoba koja želi da učestvuje mora da poseduje adekvatnu tehničku opremu (pametni telefon, računar, tablet, laptop, mikrofoni, kameru, internet i tako dalje), što predstavlja značajnu investiciju i iziskuje dosta uloženog novca;
- Zahteva dobru pripremu i dodatne (digitalne) veštine za sprovođenje;
- Tehničke smetnje i izazovi tokom realizovanja aktivnosti;
- Dosta alata zahteva minimalno plaćanje kako bi se mogli koristiti u punom potencijalu;
- Nedostatak veština digitalne pismenosti kod mladih (koje su neophodne za učestvovanje u aktivnostima);
- Izazovno dostizanje punog kruga Kolbsovog iskustvenog učenja;
- Nedostatak živog, kognitivnog i fizičkog kontakta među mladima koji je važan aspekt telesnog i holističkog učenja;
- Uticaj na dužinu fokusa i mentalne snage omladinskih radnika/ca i mladih (dan treninga koji nekad traje po 8 sati, sada postaje 3 sata na Zoom-u koji je nekada teško izdržati);
- Bezbednosni izazovi za mlade u onlajn okruženju.

O Savetu za etička
pitanja

Prilozi

Rečnik

Zahvalnica

Literatura

O Savetu za etička pitanja

Savet za etička pitanja (SEP) je nezavisno telo u okviru NAPOR-a koje se stara da se Etički kodeks u omladinskom radu poštuje i unapređuje. On ima mandat da reaguje u slučaju kršenja Etičkog kodeksa i to kroz preporuke organizacijama članicama i mišljenja koja upućuje organizacijama koje nisu članice NAPOR-a. Pored ovoga, SEP reaguje i ka pojedincima/kama, ukazujući na neetične prakse u njihovom radu.

Savet za etička pitanja kontinuirano radi i na promociji etike u omladinskom radu, među omladinskim radnicima/ama, mladima i njihovim roditeljima, kako bi osigurao etičnost prakse omladinskog rada u Srbiji.

Savet broji od 3 do 5 članova/ica, sa mandatom od 2 godine. Članovi/ice Saveta se biraju na godišnjim skupštinama NAPOR-a od strane delegata/kinja punopravnih organizacija članica mreže.

SEP funkcioniše i kao savetodavno telo, te mu se organizacije i pojedinci/ke mogu obratiti ukoliko se suoče sa nekim etičkim izazovom, na koji nisu sigurni kako da odgovore. Takođe, SEP organizuje i različite vrste događaja za mlade i omladinske radnike/ce na kojima se podstiče razgovor o etici u omladinskom radu, među omladinskim radnicima/ama, mladima i njihovim roditeljima, kako bi se osigurala etičnost prakse omladinskog rada u Srbiji.

Ukoliko želite da kontaktirate SEP, možete to uraditi pisanjem na imejl: savet.za.eticka.pitanja@napor.net.

SEP poseduje i svoje profile na društvenim mrežama Facebook – <https://www.facebook.com/savet.za.eticka.pitanja/> i Instagram – <https://www.instagram.com/savet.za.eticka.pitanja.napor/>. Takođe, rad SEP-a možete pratiti i putem stranice na sajtu NAPOR-a – <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/pages/savet-za-eticka-pitanja>.

Prilozi

Prilog 1 – Primer poziva na onlajn aktivnost

Savet za etička pitanja – SEP organizuje kratku radionicu o etičkim problemima u (onlajn) omladinskom radu. 🗨️

Pozivamo sve zainteresovane mlade da se prijave kako bi naučili svašta zanimljivo i pomogli svojim organizacijama u etičnom radu. 🙌

Radionica će se održati putem ZOOM-a, 22. septembra od 14 h. ✅

Da biste mogli da učestvujete, potrebno je samo da popunite kratak formular za prijavu koji se nalazi na linku:

<https://forms.gle/Rfe37aojePgGxbqt6>

Vidimo se na ZOOM-u! 😊

Prilog 2 – Izjava o informisanoj saglasnosti

Пројекат: „Омладински рад изван оквира“ спроводи НАПОР, финансира
Министарство омладине и спорта Републике Србије

IZJAVA O INFORMISANOJ SAGLASNOSTI

Organizacija _____ u okviru projekta _____, koji je podržan od strane _____, realizuje _____ (tip aktivnosti) pod nazivom _____, na temu _____. Učesnici radionice su mladi uzrasta od ____ do ____ godina.

Voditelji radionice su:

1. Ime i prezime _____ (naziv organizacije ili ustanove)
2. Ime i prezime _____ (naziv organizacije ili ustanove)

Ovim putem dajem saglasnost za fotografisanje za vreme trajanja date aktivnosti.

Upoznat/a sam da će nastale fotografije biti korišćene od strane _____ isključivo u svrhu promocije projekta i izveštavanja ka donatoru.

Ime i prezime učesnika/ce radionice i roditelja – staratelja (u slučaju maloletne osobe)

Kontakt telefon, imejl:

U _____, dana ____ ____ godine.

Potpis učesnika/ce radionice ili roditelja – staratelja

Rečnik

Asistivna tehnologija – obuhvata instrumente, aparate, sredstva i uređaje koje osobe u situaciji hendikepa koriste da bi obavili zadatke koje inače ne bi mogli da obave. Uz to, asistivna tehnologija, obuhvata i alatke pomoću kojih te zadatke mogu da obave lakše, brže i bolje.

Breinstorming (engl. brainstorming) – razmena mišljenja na zadatu temu.

GIF (engl. Graphic Interchange Format) – format u obliku video zapisa, ali bez zvuka.

Elektronski potpis – skup podataka u elektronskom obliku koji su pridruženi ili logički povezani sa drugim (potpisanim) podacima u elektronskim obliku tako da se elektronskim potpisom potvrđuje integritet tih podataka i identitet potpisnika¹⁴. Jednostavnije rečeno, kvalifikovani elektronski potpis je digitalna zamena za ručni potpis. Dokument potpisan elektronskim potpisom je validan i ima isto pravno dejstvo kao da je potpisan i pečatiran ručno na papiru. Kvalifikovani elektronski potpis nije skenirani ručni potpis niti digitalna slika ručnog potpisa. Za izdavanje kvalifikovanog elektronskog sertifikata za elektronski potpis zadužen je MUP Republike Srbije.

Emotikon (engl. emoji) – raznovrsni nacrtani ustaljeni simboli koji se koriste u onlajn komunikaciji.

Enerdžajzer (engl. energizer) – igra za podizanje energije grupe.

Enkripcija podataka – izmena podataka tako da se podaci ili poruke učine nečitljivim za osobe koje ne poseduju određeno znanje (ključ). Na taj način se dobija šifrovana informacija. Da bi ovi podaci postali razumljivi i upotrebljivi, potrebno je da se dekodiraju.

Imejl server (engl. email server) – računarske mreže koje čuvaju podatke o imejlovima.

Internet – svetska globalna računarska mreža koja povezuje najveći broj računara na svetu.

Klaud (engl. cloud) – internet prostor za skladištenje podataka.

14 Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju – <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-elektronskom-dokumentu-elektronskoj-identifikaciji-i-uslugama-od-poverenja-u-elektronskom-poslovanju.html>

Onlajn (engl. online) – uključeno, umreženo, povezano na internet. Označava povezanost računara sa računarskom mrežom bez obzira na to šta se na njemu radi.

Onlajn omladinski rad – omladinski rad koji se odvija na internetu.

Onlajn alat – program koji omogućava kreiranje, promenu, usavršavanje ili obradu informacija na internetu.

Onlajn platforma – sistem koji omogućava korišćenje više aplikacija u istom okruženju koje se odvija putem interneta. Onlajn platforme se najčešće koriste za obrazovanje i rad na daljinu.

Potencijalna treća lica – entiteti koji mogu imati pristup onlajn podacima, a nisu osoba koja ih stvara (korisnik) ili aplikacija preko koje se šalju/ stvaraju podaci (npr. čet aplikacija).

Profil – predstavljanje pojedinca/ki na društvenim mrežama.

Stiker – grafički prikaz različitih stanja, emocija.

Učenje na daljinu – dostizanje znanja i veština kroz dostavljene informacije i uputstva, primenom različitih tehnologija.

Faksimil (latin. fac simile) – 1) verna kopija, reprodukcija, veran snimak rukopisa, slike, crteža, dokumenta i slično; 2) pečat, žig na kojem je ugraviran nečiji potpis.

Čet (engl. chat) – onlajn razgovor putem poruka.

Zahvalnica

Ideja za istraživanje etike u onlajn omladinskom radu nastala je na početku našeg zajedničkog mandata u SEP-u, odnosno negde na početku 2021. godine. Tada nismo zamišljali da će svoj kraj imati u vidu priručnika, više smo bili usmereni na edukacije. Kroz razmenu, promišljanje i konsultacije sa kolegama/inicama shvatili smo da je ovo najpraktičniji i najbolji način da dođemo do što većeg broja praktičara/ki i do svih onih koji rade onlajn. Želeli smo da postojeće principe Etičkog kodeksa sagledamo iz jednog drugačijeg, onlajn, ugla.

Ovaj priručnik nismo sami kreirali. On je proizvod jedne veće priče i zajedničkog rada velikog broja predanih i posvećenih ljudi. Njima ovom prilikom želimo posebno da se zahvalimo.

Veliko hvala Bojani Stojković, našoj desnoj ruci u Sekretarijatu, na koordinaciji, praćenju, redovnoj dostupnosti i ažurnosti u odgovaranju na mnoga pitanja koje smo imali u toku rada.

Veliko hvala praktičarima i praktičarkama omladinskog rada i svih drugih oblika rada sa mladima koji su učestvovali na događajima i procesima koji su prethodili ovom priručniku, grupno i individualno davali svoje komentare, u realnom vremenu i putem različitih platformi delili svoja iskustva i bili/ bile neiscrpan izvor prakse i znanja. Bez svih vas ovaj priručnik zaista ne bi bio ovakav.

Veliko hvala mladim ljudima koji prepoznaju etiku kao važnu temu, koji su zainteresovani i motivisani da svoje vreme posvete bavljenju njome i neguju principe i vrednosti omladinskog rada kroz svoj lični primer. Ogromno je zadovoljstvo i ponos sarađivati sa vama.

Literatura

Andrej Petrovski, **Osnove digitalne bezbednosti: vodič**, Share fondacija, Novi Sad, 2015 – https://www.sharefoundation.info/wp-content/uploads/vodic_osnove_digitalne_bezbednosti_-_preview.pdf

Amy C. Edmondson i Gene Daley, **How to Foster Psychological Safety in Virtual Meetings**, Harvard Business Review, 2020 – <https://hbr.org/2020/08/how-to-foster-psychological-safety-in-virtual-meetings>

Branislava Popović-Čitić, Lidija Bukvić Branković i Vesna Popović, **Kako do prevencije rizičnih ponašanja učenika: vodič za primenu interaktivnog učenja u radioničarskom radu**, CEPORA – centar za pozitivan razvoj dece i omladine, Beograd, 2021. – <http://cepora.org/wp-content/uploads/2021/02/Vodi%C4%8D-za-primenu-interaktivnog-u%C4%8Denja-u-radioni%C4%8Darskom-radu.pdf>

Code of Ethics for Youth Work in Aotearoa New Zealand, Korowai Tupu, Wellington, 2020. – https://www.wact.org.nz/downloads/Code-of-Ethics_3Ed.pdf

Digi Youth Portal – <https://digiyouath-seeyn.com/>

Digital Educational Tools – <https://socialna-akademija.si/digitaleducationaltools/>

Danijela Jović, Nenad Maletin, Duško Krstić, Bojana Ašković, **Podsetnik o volonterizmu u kriznim situacijama**, Centar za građansko delovanje – <https://cegrad.org/images/Podsetnik-o-volonterizmu-u-kriznim-situacijama-ZA-VOLONTERIMA-TRKA-I-KAD-NIJE-FRKA.pdf>

Etički kodeks u omladinskom radu, NAPOR – <http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/Etiki-kodeks-u-omladinskom-radu.pdf>

Elmedin Muratbegović, Sandra Kobajica i Srđan Vujović, **Analiza u oblasti borbe protiv seksualnog nasilja i drugih oblika zlostavljanja na internetu djece u Bosni i Hercegovini**, Save the Children in North West Balkans, Sarajevo, 2016. – <https://nwb.savethechildren.net/sites/nwb.savethechildren.net/files/library/Analiza-nasilje-na-internetu.pdf>

Feministički principi interneta v 2.0, Ženska Posla, 2017. – <https://www.zenskaposla.ba/2017/01/27/feministicki-principi-interneta-v2-0/>

Jelena Ilić i Marko Pejović, **Mental health in youth workers' agenda?**, Coyote magazine, 2021 – https://pjp-eu.coe.int/en/web/coyote-magazine/mental-health-in-youth-worker-s-agenda-?fbclid=IwARo_fMG8lWler_vsrkd965Gnvl4dYADskCJX95ZImgudZ38JoCIKHLT3HS8

Jane Zintl, Nikki Hurst and Rod Baxter, **BEYOND RĀHUI INTO RECOVERY: Responsive Youth Work in the COVID-19 Pandemic**, Ara Taiohi Inc, Aotearoa, 2020. – <https://arataiohi.org.nz/publications/kaiparahuarahi-3/>

Monika Kėžaitė - Jakniūnienė i Mark E. Taylor, **One 2 one: supporting learning face-to-face**, JUGEND für Europa/ SALTO Training & Cooperation, 2018 – https://www.youthpass.eu/downloads/13-62-276/Publication_121_Final.pdf

Mirjana Lazor, **Katalog asistivne tehnologije**, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, 2017 – http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2017/04/Katalog_asistivne_tehnologije.pdf

Paraušić Ana i Stojanović Marija, **Upravljanje alatima za onlajn učenje: vodič za nastavnike**, CEPORA – centar za pozitivan razvoj dece i omladine, Beograd, 2021. – <http://cepora.org/wp-content/uploads/2021/02/Upravljanje-alatima-za-onlajn-u%C4%8Denje.pdf>

Podsetnik za volontiranje u vanrednim situacijama, Timočki omladinski centar - <http://kliknizeleno.rs/wp-content/uploads/2017/10/brosura-volonteri.pdf>

Rečnik omladinske politike, 2015 – <http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/rechnik-omladinske-politike-2015.pdf>

Slađana Petković i Ondřej Bárta, **Ethical standards in youth work and how they support education and career pathways of youth workers**, Pool of European Youth Researchers – https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262613/06_SCRIB.pdf/41cea176-d7fa-3167-a716-11af717b1559

Slađana Petković, **The Art of Ethics in Youth Work**, NAPOR, 2021.

Što je to što komunikaciju online i offline čini toliko različitom?, Digitalizuj.me – <https://digitalizuj.me/2020/08/sto-je-to-sto-komunikaciju-online-i-offline-cini-toliko-razlicitom/><https://digitalizuj.me/2020/08/sto-je-to-sto-komunikaciju-online-i-offline-cini-toliko-razlicitom/>

Violeta Stanković, Vanja Kalaba, **Etika od postera do prakse**, NAPOR, 2017 – http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/prirucnik_o_etici_u_omladinskom_radu.pdf

Virtualna komunikacija – mač sa dvije oštrice, Radio Slobodna Evropa – <https://www.slobodnaevropa.org/a/virtualna-komunikacija-mac-sa-dvije-ostrice/27298760.html><https://www.slobodnaevropa.org/a/virtualna-komunikacija-mac-sa-dvije-ostrice/27298760.html>

Zaustavi nasilje: Ženska prava i sigurnost na internetu, One World Platform, 2015. – <http://zenskamreza.ba/site/wp-content/uploads/2015/07/Zaustavi-nasilje-%C3%85%C2%BDenska-prava-i-sigurnost-na-internetu.pdf>

Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju – <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-elektronskom-dokumentu-elektronskoj-identifikaciji-i-uslugama-od-poverenja-u-elektronskom-poslovanju.html>

Zakon o mladima – https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

YouthLink Scotland's Research Ethics Policy, Youth Link Scotland – https://www.youthlinkscotland.org/media/6606/youthlink-scotland-research-ethics-policy-final-approved-version.pdf?fbclid=IwAR05mzTJv5H8p4HmQvXvylpEfG6i-rG4bJvQ8eQMzWxHl4hf4wtdjm_T2E

YouthLink Scotland i Dana Cohlmeier Jupp, Ethics in Digital Youth Work, Youth Link Scotland – <https://www.youthlinkscotland.org/media/3533/ethics-in-digital-youth-work.pdf>

20 Popular Social Media Sites Right Now, Small Business Trends – <https://smallbiztrends.com/2016/05/popular-social-media-sites.html><https://smallbiztrends.com/2016/05/popular-social-media-sites.html>

Koordinator: Bojana Stojković
IZDAVAČ: NAPOR – Nacionalna
Asocijacija praktičara/
ki omladinskog rada
Narodnog Fronta 35/28,
21000 Novi Sad, Srbija
Dizajn: Vanja Rakić

Priručnik je izrađen u okviru projekta „**Omladinski rad u fokusu od lokalnog do nacionalnog nivoa**“ koji sprovodi Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada, a finansira Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije.

Stavovi izraženi u ovim publikacijama isključiva su odgovornost autora i njegovih saradnika i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Ministarstva omladine i sporta.

